

LIKOVNA UMETNOST

NA BIENALU IN TRIENALU. V navideznem poletnem zatišju so se na dveh največjih in najkvalitetnejših likovnih manifestacijah, eni tudi v mednarodnem, drugi samo v jugoslovanskem merilu, zbrali domači likovni ustvarjalci: v Ljubljani samo grafiki na sedmi mednarodni grafični razstavi, v Beogradu pa poleg njih še slikarji in kiparji na tretjem trienalu likovnih umetnosti. Zdi se, da se vse premalo zavedamo, kaj pomeni ena, kaj druga prireditelj; dejstvo je, da udeležbo na mednarodni grafični razstavi obrnejo bolje v svoj prid številni tuji udeleženci sami oziroma evropski galeristi, ki se zanimajo za sveže, nove pojave v vedno popularnejšem grafičnem svetu, medtem ko bi nam moral biti triennale tisto prepotrebno ogledalo, v katerem je treba iskati (ne)odsev likovnega dogajanja v svetu.

Vsekakor daje nastop jugoslovanske reprezentance na bienalski prireditvi nazornejšo, morda tudi kompetentnejšo primerjavo z drugimi, se pravi lažje je govoriti o mestu, ki ga zavzemamo v svetu. Delati ostro razliko med prispevkom slovenskih (šestnajst po številu) grafikov, kar je pravzaprav slaba polovica celotnega jugoslovanskega zastopstva, in drugih je danes težje, kot je bilo pred dvema letoma, čeprav se je že tedaj napovedovala in dozorevala sedanja situacija. Na tem mestu je treba poudariti vlogo tako imenovane ljubljanske grafične šole, naziv, ki ga je pravzaprav uvedla tuja kritika: dejansko ima ta šola danes širši okvir, kot ga pomenijo samo študenti akademije, ki so študirali v Ljubljani, na začetku pri Božidarju Jakcu, nato pa v specialki pri Riku Debenjaku in med splošnim študijem pri Marjanu Pogačniku. Dejstvo je namreč, da prevzemajo tisto zavestno delovno disciplino, ki vztraja v tehnološko in tehnično dognanih grafičnih postopkih (zlasti barvne jedkanice in akvatinte), obenem s tem pa tudi novo funkcijo barve, pravzaprav barvitosti v celoti, ki postaja nosilec vsebine, v veliki večini primerov pogojene, vezane na tradicionalno, starodavno predmetno ikonografijo, tudi grafiki, ki delujejo zunaj ljubljanskega kroga. To »zbliznanje«, če naj ga tako imenujem, je imelo še na preteklem bienalu izredno pozitiven odmev, saj je ustvarjalo vtis enotnega, celovitega nastopa; letos pa smo že doživeli rahel opomin, češ da koraka jugoslovanska grafika na mestu, da ohranja sicer že omenjeno formalno dognanost, ne daje pa tistega bistvenega prispevka svetovnemu grafičnemu izrazu kot prej. Vsaka šola je torej dvorezen meč; iste občutke smo imeli pred leti ob učencih, ki so se predstavili v okviru Ecole de Paris, izhajali pa so iz ateljejev v Parizu delujočih mojstrov Friedlaenderja in Hayterja. Obstoje lahko pač samo močne individualnosti, ki gradijo svoj koncept zaradi svoje lastne izpovedi v njem, ne zaradi trenutnega, zanimivega ugajanja ali nenamerne igre, ki tako rada zavaja pri samem postopku odtiskovanja. Vse žirije, tako na bienalu kot trienalu (kar se tiče nagrad za grafiko), so zavzele podobna, prej omenjena stališča, obenem pa so upoštevale tudi mladostno svežino in avtentičnost posameznih grafičnih ustvarjalcev (Hozo, Berber, Makuc, Pogačnik), in dale hkrati tudi priznanje zaslužnim umetnikom in pedagogom (Pregelj, Debenjak).

In kakšen je prispevek slovenskih slikarjev in kiparjev k oblikovanju profila sodobnih struj na trienalu, se pravi v jugoslovanski likovni umetnosti? Žal, je treba poudariti, da manjkajo na trienalu prav najvidnejši predstavniki starejše generacije, pa tudi (zlasti na slikarskem področju) tisti mladi, od katerih pričakujemo največ. Triintriideset slikarjev in devet kiparjev je vzdr-

žalo selekcijo in sestavljajo med približno tristotimi udeleženci (odpadlo jih je prav toliko) zlato sredino. Izraziteje pa izstopajo zlasti kiparji Tihec, Drago Tršar in Rotar v skupini Simbolika in znak; njihova imena so bila najbolj zapažena in niso ostala brez priznanja v taki ali drugačni obliki; med slikarji je dal samo Pregelj (»tendence ekspresionističnega realizma«) dozorel, aktualen in izredno močan (žal, tudi svoj zadnji) pečat v obnovljenih težnjah po odkritju novega psihološkega portreta, ki naj ga nosi z vso njegovo težo človeška figura.

Zdi se mi prav, da vsaj omenim, ne glede na njihov prispevek, tudi druge udeležence; to so med slikarji in grafiki v okviru skupine »umetnost ravnovesja«: Dovjak, Jakac, Tone Kralj, Omersa, Plemelj, Sajovic, Spacal, Janez Sedej, Sibila, Ive Subice, Tušek, Žuža, v okviru tendenc ekspresionističnega realizma: Ciuha, Fakin, Remec, Tisnikar, Vovk, v okviru »nadrealnega, fantastičnega, magičnega«: Maraž-Bernik, Jaki, Planinc, Sedej ml., v okviru »simbolike in znaka«: Ajdič, Boljka, Borčič, Golob, Jemec, Kregar, Mihelič, Floris Oblak, Rogelj, Suštaršič, Urbančič, Apollonio, v okviru: asociativnega slikarstva, lirske abstrakcije, informala Kotnik, v okviru nove figurativnosti: Jeraj, v okviru »novih tendenc«: Hrvacki, med kiparji pa v okviru »tendenc ekspresionističnega realizma«: Jarm, Lapajne, Dušan Tršar, v okviru: simbolike in znaka: Boljka, Černe, Čadež-Lapajne. In to prav zaradi njihove volje, zagnanosti, da ustvarjajo, izpovedujejo sredi danih možnosti, ki so postale občutno manjše in ožje, da bi lahko tudi slovenska, v okviru jugoslovanske likovne umetnosti, konkurirala s svojim eventualnim aktivnim prispevkom k oblikovanju modernega likovnega izraza. Kje so zato vzroki, sem zapisal že ob odmevu na našo udeležbo na zadnjem bienalu likovnih umetnosti v Benetkah. Zavedati se je namreč treba, da se sodobna in moderna likovna problematika ne rešuje enako, da je ne morejo reševati isti ljudje, če imajo komaj ali, recimo, samo moralno podporo naše družbe.

Aleksander Bassin

KNJIŽEVNOST

LOJZE KRAKAR, NOČ, DALJŠA OD UPANJA. Lojze Krakar nas od leta 1962, ko je izšla zbirka *Cvet pelina*, preseneča z vztrajno ustvarjalno prisotnostjo ter s stopnjevanimi kvalitetnimi premiki. Zbirka *Coet pelina* je bila po več kot desetletnem premoru še vedno bolj ali manj tipanje v različne smeri in oblike pa zato ni prinesla kakšnih radikalnih novosti. Toda že cikel pesmi *Med iskalci biserov* (1963) je opozorila, da se v Krakarjevem doživljajskem svetu odpira povsem novo območje pesniškega upodabljanja, ki s svojo svežo močjo nakazuje pesniški organizem, katerega jedro živi v mejah totalnega opredeljevanja. Temu nepričakovanemu pesniškemu odkritju so neposredno in v gostem zaporedju sledili novi cikli, ki so samo potrjevali misel o Krakarjevi pesniški renesansi.

Brez zadržka lahko trdimo, da se je Krakarjeva poezija v zadnjih letih povzpela na izjemno izpovedno in izrazno višino, kar že samo po sebi pomeni, da je Krakarjeva poezija stopila v ospredje sodobne slovenske pesniške ustvarjalnosti. Pri tem predvsem ne gre za kakšno ekstremno poetsko ekshibicijo — ta je dandanašnji kaj pogosten povod za visoko klasifikacijo. Poglavitno